Tatjana Gromača
Mrtav rukavac rijeke Save
(izbor)

Zgrada gimnazije

Zgrada gimnazije, veličanstvena, arhetipska gimnazijska zgrada, s dugim popločanim prilazom, sa stepeništem koje se uzdiže do visokih, ogromnih vrata, sa stupovima koji oponašaju strogi, klasicistički stil, a koji se, pak, udvara grčkim karijatidama, s dugim mramornim hodnicima i vratima iza kojih se nalazi stroga, kruta, normirana gimnazijska zbilja kroz koju klizi tajnovita, nedorečena milost iskazana kroz višeslojne, znakovite geste, kroz suzdržane osmijehe njenih visokih opunomoćenika, gospode profesora.

Ta gimnazija, u kojoj ponovno postoji stepenište kojim se uspinje do njenih gornjih katova, uz kojega stoji široki, drveni rukohvat, davno izglačan stražnjicama nepoćudnih gimnazijalaca koji se, nehajno i lako poput ptica spuštaju njime do gimnazijskog prizemlja, objema nogama položenih bočno, kao pri izvedbi neke specifične baletne figure, uz neizbježan, širok, rasipnički osmijeh kojim žele zadobiti naklonost svih onih gimnazijskih prolaznika koji se ne usuđuju na rizične geste…

Gimnazija, sa svojim drveno – staklenim vitrinama koje služe u izložbene svrhe, za obilježavanje obljetnica i izlaganje pehara i plaketa, za isticanje osobitih postignuća i zasluga, s visokim, dugim prozorima, od kojih dio gleda na košarkaško igralište, na koje se izlazi stražnjim, podrumskim stepenicama, ograđeno visokom žicom, u mrežastom dosluhu s uličnim prolaznicima, s bukom automobila i gradskih autobusa koji se ovdje zaustavljaju na jednoj od svojih postaja i čiji putnici, za trenutak, mogu vidjeti zakržljala tijela gimnazijalki i gimnazijalaca u kratkim sportskim gaćicama, i u lošim, jeftinim tenisicama, kako se nesigurno i nezgrapno, ili pak suviše samouvjereno i agresivno, kreću gimnazijskim igralištem.

Gimnazijski hodnici, osobito hodnik koji vodi ka uredu pedagoga, ravnatelja i ka zbornici, hodnik pun visokih fikusa, paprati i filadendrona, hodnik u kojemu je moguće ugledati marna, najčešće ipak zabrinuta lica roditelja, i ozbiljna, no s ulijevajućom nadom, pomnosti puna lica profesora i lica osobito kažnjenih, osobito loših ili osobito dobrih učenika…

Gimnazijski wc-i, takozvani „sanitarni čvorovi“, zidovi kojih su impregnirani dimom cigareta, prvih jutarnjih omamljivanja i, općenito, prvih cigareta, zidovi također puni kojekakvih rečenica, ponekad i stihova ispisanih crnim flomasterima, stihova beat ili nekih drugih pjesnika – stihovi slobodoumni, anarhoidni, ponekad puni, do bogohulnosti razgrnute seksualnosti, koja još nije tako dubinski životno ispitana i iskušena…

Gimnazijska spremišta, kotlovnice, svlačionice, dvorane za vježbanje sa strunjačama i kozlićima, s visećim hvataljkama, u kojima vonja na znoj i prašinu. Gimnazijski kabineti za fiziku, kemiju i biologiju, s mikroskopima, epruvetama i spravama za eksperimente. Gimnazijska spremišta s kartama za geografiju, s kosturima, zubalima, s filmskim projektorima i platnima za projekcije, ta mračna, prašnjava mjesta puna sivo zagasite svjetlosti i tajni koje nikada neće biti odgonetnute.

Gimnazijske učionice – ta poprišta gimnazijskih borbi i života u kojima sve zaudara na spužve i krede, na vodu i suhu prašinu, na znoj učenički, na strah i tremu, na jurnjavu pubertetsku koja se ne okončava niti nakon što profesor zakorači u učionu…

Prozori gimnazijskih učiona, na čijim rubovima sjede osobito zaneseni učenici, između čijih prozorskih krila uglavljuju svoja tijela – glave, leđa, stopala i noge, dok dobacuju igličaste rečenice uličnim prolaznicima – onima kojima se je teret života već spustio na pleća, za razliku od ovih slavuja koji biglišu svoje zaljubljene pjesme, pune mladalačke zaslijepljenosti romantično idealističkim vizijama koje obećavaju mogućnost revolucije, velikih društvenih prevrata…

Na kocu, i na početku, prije i nakon svega – gimnazijsko stubište, ta pompozna betonska klavijatura sazdana podno i između onih, lažno karijatidnih stupova, stepenište na kojemu polaznici ove ustanove izlažu svoja tijela, u lakoći i nesvjesnosti ili u stidu i nesigurnosti, u odricanju od bilo kakve odgovornosti za živote koji struje i postoje u njihovoj nutrini. Tijela položena na to stepenište poput kamenih sfingi ili kipova na kojima vrijeme ne ostavlja traga, kojima upravo ništa ne znače vjetrovi, snjegovi, kiše, bombardiranja, prolasci tenkova…

Šaš pored seoske bare

U tom šašu pored seoske bare provodim puno vremena. Sada je to, doduše, već neko davno prošlo – svršeno vrijeme, ali vrijeme čije sam praznine, turobnosti i teškoće posve zaboravila, dok mi u pamćenju stoji samo njegova privlačna, amblematična ljepota, koja me cijelu obasjava, poput udobne i meke sunčeve svijetlosti, u koju bih najradije da se sasvim omotam i u njoj kupam i okrećem, kao u nekoj velikoj, raskošnoj i toploj ljekovitoj kupci.

To je vrijeme mojega djetinjstva – još uvijek ne djevojaštva, vrijeme postojanja naivnog i zbunjenog djeteta s početka osnovno školstva, s kojim drugi, samo ukoliko su malo lukaviji ili sigurniji u sebe, a takvih uvijek ima dosta i među vršnjacima, mogu činiti što žele. Tako, uostalom, i odlazim do tog šaša, trske koja raste pored seoske bare, obrastajući njene rubove ponegdje gusto i neprobojno, poput nekog teškog štita, čineći da se u tren pomisli da se iza te divlje ograde ne nalazi ništa.

Najčešće to bude tako da me pozovu oni koji su se, s druge strane bare, popeli na vrbe, iz čijih kratkih i kvrgavih debala probijaju rijetke tanke grane, obješene prema dolje. Oni dovikuju moje ime, i ja ih čujem s prozora roditeljske kuće, gdje i onako u dosadi i apatiji iščekujem da se dogodi upravo ovo – da me pozovu moji tajnoviti, divlji školski kompanjoni da se spustim do trske i bare, koja je, moguće, nekada bila i rukavac kakve rijeke, kako bih ondje, u njihovom nejasnom, krezubom društvu, koje ni samo u stvari ne zna što točno hoće, provela svoje dokono dječje poslije podne.

Vjerojatno se je samo radilo o tome da smo se ondje osmjehivali jedni drugima, praveći kojekakve grimase i izgovarajući određene rečenice, kao tajnovite šifrirane poruke, kojima je cilj bio da začaraju i omame, ili da otključaju nečije tajne odaje, za koje još nismo svjesno znali da postoje, moguće je da smo ih samo naslućivali.

Ondje, u tom divljem šašu pored seoske bare, na čijoj su se površini katkad mogle vidjeti divlje patke, a pored koje su rasla visoka, impozantna, po svemu potpuno aristokratska stabla starih topola, sa čijim je svjetlucavim lišćem proljetni i jesenski vjetar stvarao najugodniju treperavu glazbu, nalik na Brahmsove ili Schopenove valcere, događala su se naša prva dječja odmjeravanja snaga, vjerojatno i prva ciljana zavođenja.

Sve to nije nikome moglo pružiti nikakvih naročitih rezultata, u tome je i ljepota, u toj nevinosti dječje igre, koja se događa samo zbog događanja samog, ne zbog onoga što bi se trebalo dogoditi poslije.

U ta nevina dječja vremena nikakvo *poslije* još ne postoji, a nema niti naročitih neizvjesnosti – sve je utabano i sigurno, i sve se odvija po svojim prirodnim ciklusima i smjenama, bez da mi sami trebamo učestvovati u tome, obzirom da iza leđa svakoga od nas stoji ruka roditelja, ili nekog djeda, bake, tetke ili strica, koja sve čvrsto drži, namješta i poravnava, da bude onako kako dolikuje.

To, u jednom pogledu, dok u drugome sve čini priroda, kako ono da se površina naše bare prekrije ledom, koji je pogodan za klizanje, jurnjave i natezanja, tako i to da se unutar naših malih bića i organizama događaju promjene, koje nas čine ovakvima ili onakvima, koje od nas prave da vjerujemo i dajemo prednost sad ovome, sad onome – i to u potpunosti, ne

uviđajući pri tom da ništa od toga nije zbiljsko, već je sve jedna prirodna okretalica i niz, čiji smo mi, na jedan način, pokusni kunići.

Što je najbolje, ili najtužnije od svega – ovisno o tome kako se pogleda – taj prirodni niz i okretalica, unutar koje se jedno preokreće u drugo – ponekad čak nezamislivo u svojim suprotnostima, ili u nametanjima koja nadaje konfiguracija logičkoga mišljenja, traje sve do čovjekove smrti, pa je i prirodno da se on, u svojim srednjim godinama, upita nije li možda ipak samo igračka, u rukama kakvog puno perfidnijeg uma, ili je dio kakvog strogo zadanog programa, čiji su cilj i svrha nepoznati, za kojega se čini da se odvija samo zbog vlastita odvijanja, i zbog toga kako bi čovjek, tijekom izmjena životnih ciklusa, uvidio kako je potrebno da poništi u sebi nešto od onoga što je bio ranije.

Tako se to poništavanje tiho i nevidljivo odvija tijekom života, sve dok se ne stigne do toga da se spozna da je potrebno da se poništi sve, pa da se napokon bude ništa. To je čas u kojemu duša izlazi iz jednoga tijela i jedne egzistencije, uviđajući da je okončala jednu školu, koja ju je, moguće, učinila spremnijom da otpočne novi život i egzistenciju, u koju je već, zacijelo, pozvana, ili koju je odabrala.

I, zatim, ponovno, zavrti se kotač nove sudbine, u kojoj se sve pokreće iz početka – između ostaloga i ona dječja okupljanja u šašu oko seoske bare, koji jednim udarcem dlanova može postati park pored nekog gradskog jezera, na čijoj se površini mogu odmarati one iste divlje patke i labudovi, samo možda ipak nešto malo stariji.

I potom se ponovno odvija cijela ta kolektivna nesvjestica i gungula, da bi se na koncu ustanovilo da ništa nije, ili da je vrlo malo toga ponovno bilo kako treba.

Iz knjige proza *Mrtav rukavac rijeke Save*, Sandorf, Zagreb, 2018.